

Erityisavustus lastenkulttuurin innovatiivisten hankkeiden toteuttamiseen

Kestävästi tulevaisuuksiin lastenkulttuurin keinoin Helsingin kulttuuripalvelut, Annantalon ja Kanneltalo

Annantalolla on jo usean vuoden ajan tutkittu ja kokeiltu tulevaisuuslukutaidon ja kestäväan kehityksen teemojen yhdistämistä taidekasvatukseen. Ilmastokysymys, jotka on myös kestäväan kehityksen keskiössä, on lapsille ja nuorille ajankohtainen, huolta tuottava ja tärkeä. Lasten ja nuorten taidekeskus Annantalo haluaa ottaa lasten ja nuorten huolen tulevaisuudesta tosissaan ja reagoida siihen. Erityisavustuksen mahdollistamana haluamme jatkaa kestäväan kehityksen ja tulevaisuuslukutaidon vahvistamiseen tähtäävää työtä. Tätä teemme vahvistamalla ja kehittämällä kolme innovatiivista toimintamallia. Taiteillen tulevaisuuksiin -työpaja ja oppimateriaalikonsepti jalkautuu helsinkiläisiin kouluihin ja päiväkoteihin. Aloitamme uudenlaisen, taidetta ja tiedettä yhdistävän yhteistyön Rovaniemen tiedekeskus Pilken kanssa. Kestäväan kehityksen sisään kuuluu myös sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys. Tätä lähestymme Koululaisten lukulähtetiläinä -toimintamallilla, joka on eri ikäisten koululaisten lukutaitoon ja ylisukupolviseen vuorovaikutukseen liittyvä sanataide- ja kirjallisuuslähtöinen kokonaisuus. Tästä vastaa Helsingin kaupungin kulttuurikeskus Kanneltalon lastenkulttuuritoiminta. Nämä kokonaisuudet muodostavat kolme kokeilevaa mallia, joiden punaisena lankana on kestävä kehitys ja lastenkulttuuri. Mallien kautta tuomme lastenkulttuurin kentälle uusia, toiminnallisia tapoja lähestyä kestäväan kehityksen teemoja lapsia ja nuoria kuullen ja osallistaen. Tavoitteena on, että mallit voisivat jatkossa olla levitettävissä myös muualle Suomeen. Määrällisesti odotamme tavoitavamme hankekauden aikana näillä toiminnoilla noin 4000 osallistujaa.

Taiteillen tulevaisuuksiin on Annantalon ja Tulevaisuuskoulu ry:n vuonna 2019 tuottama menetelmäopas, joka tähtää lasten ja nuorten tulevaisuuslukutaitojen vahvistamiseen taiteellista toiminnan ja tulevaisuuden tutkimisen keinoin. Se pohjautuu Annantalon vuoden 2019 Tulevaisuuslaboratorioon, joka oli monipuolinen taide- ja toimintatila talon näyttelygalleriassa, ja joka toi taloon moninaisen kirjon tulevaisuudesta innostuneita toimijoita, eskareista digiyritykseen ja yhteiskunnallisiin vaikuttajiin. Yksi tärkeimmistä opeistamme oli, että lapsilla ja nuorilla on paljon valmiuksia ilmaista omia näkemyksiään tulevaisuudesta, kun näille näkemyksille antaa tilaa ja aikaa. Laboratoriossa jokainen kävijä oli tulevaisuuden tutkija ohjenuoranaan kolme sääntöä:

1. Tulevaisuutta ei voi ennustaa
2. Tulevaisuus ei ole ennalta määrätty
3. Tulevaisuuteen voi itse vaikuttaa

Tältä pohjalta haluamme jatkaa tulevaisuuslukutaitoja vahvistavaa taidekasvatuksellista työtä lukuvuonna 2020-2021 palkkaamalla taidekasvattajan, jonka tehtävänä on levittää Tulevaisuuslaboratoriossa kehitettyjä menetelmiä ja ohjata taidelähtöistä työskentelyä erityisesti varhaiskasvatuksessa. Tavoitteena on vahvistaa lasten tulevaisuuslukutaitoa, joka pitää sisällään mm. kyvyn kuvitella vaihtoehtoisia tulevaisuuksia, luovaa ja kriittistä ajattelua sekä tulevaisuuteen vaikuttavien muutosvoimien tunnistamista. Näitä taitoja opetellaan taidekasvatuksen, draaman ja kuvataiteen kautta. Lisäksi kiinnitetään huomiota kasvattajiin ja heidän kouluttamiseensa sekä itse aiheeseen että menetelmien käyttöön. Ohjattua toimintaa viedään erityisesti sellaisille alueille, joilla lasten ja nuorten taideharrastaminen on muuta kaupunkia vähäisempää. Tavoitteena on noin 50 järjestettyä työpajaa ja 1000 osallistunutta lasta ja 120 kasvattajaa. Tuloksena lasten ymmärrys tulevaisuuteen vaikuttamisesta on vahvistunut ja kehitettyjen menetelmien tunnettuus ja vaikuttavuus ovat kasvaneet. Taiteillen tulevaisuuksiin menetelmäopas on julkaistu kultus.fi-verkkopalvelussa: <https://www.kultus.fi/fi/oppimateriaali/2019/taiteillen-tulevaisuuksiin-tulevaisuuskasvatuksen-menetelmia-alakoululaisille>

"Tulevaisuuslukutaidossa taiteella on suuri merkitys. Taiteella on kyky osoittaa toisaalle; hassutella, hullutella ja ravistella sovinnaisia tottumuksia, vailla vaatimusta mitattavista hyödyistä (Varto, 2008). Taide takaa hyvän pohjan vaihtoehtoisten maailmojen kuvittelemiseen. Sallivaa ja kokeilemiseen rohkaisevaa tunnelmaa on tärkeää tukea! Taidepedagogisesti tarkasteltuna toiminnan keskiöön nousee ajatus taidekokemuksesta kohtaamispaikkana (Pääjoki, 2004), jossa toisen ajatusten ja kuvitelmien vierellä on mahdollisuus nähdä itsensä uudessa valossa. Tulevaisuuslukutaidon vahvistaminen on muutokseen tähtäävän, transformatiivisen oppimisen tukemista. Tällaisen oppimisen kautta normit, roolit, identiteetit ja ajatus "normaalista" tulee kyseenalaistetuksi (Lehtonen ym., 2018)."(Taiteiden tulevaisuuksiin -mentelmäopas s.3)

Metsä pilkottaa! Vuonna 2020 Annantalon taidekeskus ja rovaniemeläinen Tiedekeskus Pilke käynnistävät yhteistyön, jonka lähtökohtana on tulevaisuuden oppimisympäristöjen synnyttäminen yhdessä lasten kanssa, kestävä kehitys ja hiilineutraalius. Vuonna 2020 yhteistyönä suunnitellaan ja toteutetaan oppimisen ympäristönä toimiva Metsä pilkottaa -installaatio Annantalon pihalle. Yhteistyön pohjana on Annantalon kesällä 2019 Töölönlahdella toteuttama Jylhä-installatioteos, joka oli osa Kesäpäivä Töölönlahdella tapahtumaa ja yhdisti metsäaihetta ja nuorten ajatuksia tulevaisuudesta yleisölle avoimesti koettavaksi "metsätunneliksi". Metsä pilkottaa -installaatio on kasveista ja puista rakentuva taidetila, joka toimii samalla myös hiilinieluna. Installaation yhteyteen järjestetään sekä ohjattua että itseohjautuvaa työpajatoimintaa taide- ja metsäoppimisesta Helsinki Design Weekin yhteyteen. Osallistujia odotetaan Design-viikolle noin 3000. Viikon jälkeen installaatio jää pihalle ja se on avoimesti kaikkien koettavissa ja käytettävissä myös oppimisen ympäristönä. Metsä pilkottaa -installaatio on kaksivuotinen prosessi, johon sekä taidekasvattajat, lapset että taiteilijat tuottavat sisältöjä. Tammikuussa 2021 toimintaan osallistuvista kouluryhmistä kootaan ideointiryhmä, joka on mukana suunnittelemassa, kuratoimassa ja kehittämässä seuraavan vuoden installaatiota, yhdessä taidekasvattajan ja myös eri taiteilijoiden kanssa. Lasten aktiivinen osallisuus mahdollistetaan läpi koko prosessin. Tuloksena toiminta lisää lasten osallisuuden kokemusta ja tuo tärkeää teemaa esiin oppimisen kannalta merkityksellisellä tavalla. Installaatio ja siihen liittyvä työpaja toiminta tarjoaa myös varhaiskasvatukselle ja kouluryhmille taidelähtöisen kestävä kehityksen oppimisen ympäristön. Lisäksi installaatio on itsessään ekoteko, lasten oma taiteellinen hiilinielu keskellä kaupunkia. Lastenkulttuuri saa uudenlaista ja ajankohtaista näkyvyyttä Helsingin keskustassa, ja yleisölle avautuu inspiroiva kokemustila hyvien liikenneyhteyksien äärellä. Ideana on, että vastaavia hiilinieluja voisi toteuttaa myös muualla Suomessa saman konseptin pohjalta. Pitkätähtäimen tavoitteena on kehittää yhdessä Pilken kanssa uudenlaisia, taide- ja metsäoppimista yhdistäviä oppimisen ympäristöjä ja menetelmiä kaikkien kasvattajien käyttöön.

Koululaiset lukulähettiläinä - ala- ja yläkoulun oppilaat vievät lukemisen iloa ja lohtua palvelutalon vanhuksille. Kestävään kehitykseen kuuluu myös sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys. Lukutaito on yksi lasten ja nuorten yhteiskuntaan ja omaan kulttuuriin kiinnittymisen sekä työelämään liittymisen kriittisimmistä tekijöistä. Kestävä kehityksen hankkeemme tässä osiossa sosiaalista kestävyyttä vahvistetaan kannustamalla lapsia ja nuoria lukemaan kirjallisuutta vanhusten palvelutalojen asukkaille. Toiminta vahvistaa lasten ja nuorten lukutaitoa ja kulttuurikompetenssia ja luo mielekkään mallin ylisukupolviseen vuorovaikutukseen ja yksinäisyyden vähentämiseen. Tämä kokeiluhanke toteutetaan Kannelmäen alueella Helsingissä ja siitä vastaa Helsingin kaupungin kulttuurikeskus Kanneltalo. Pilottitoimintaa tähtää malliin, joka olisi skaalattavissa valtakunnalliseksi.

Koululaiset lukulähettiläinä -toiminnassa luodaan yhteistyöverkosto ja toimintamallia kehitetään syyskaudella 2020. Keväällä 2021 toteutetaan pilotti, jossa Kannelmäen peruskoulun kolmen eri ikäisen luokan oppilaat sanataideopettajien, kirjastoammattilasten ja SPR:n asiantuntijoiden tukemina tutustuvat sanataiteen muotoihin ja valitsevat ja/tai kirjoittavat sekä myös toteuttavat palvelutalojen lukuhetkien sisällöt itse. Osallistuvat lapset ja nuoret ovat siis aktiivisia toimijoita ja sisällön tuottajia, joita asiantuntijat tukevat. Kukin ryhmä osallistuu toimintaan 8 x 75minuutta.

Suunnitteilla olevan hankkeen kautta tartutaan samalla kertaa kahteen ajankohtaiseen ongelmaan: lasten ja nuorten lukutaidon heikkenemiseen sekä vanhusten yksinäisyyteen. Toisaalta myös lapset saavat sosiaalisia hyötyjä eri ikäisten kanssa toimimisesta, ja lukemisen hyvät vaikutukset koskettavat yhtä lailla ikääntyneitä. Tutkimusten mukaan koululaisten lukuinto ja kiinnostus lukemiseen on erittäin matalalla, mikä on selkeästi kytköksissä lukutaidon kehittymiseen. Suomalaisnuorista joka kymmenennellä on todettu heikko lukutaito, ja nuoret käyttävät lukemiseen aikaa lähes puolet vähemmän kuin vielä 20 vuotta sitten. Tutkimuksissa on myös havaittu lukutaidon hajautumista: huono-osaisimpien perheiden lasten lukutaito on heikentynyt eniten ja ero tyttöjen ja poikien välillä on kasvanut.

Hyvä lukutaito on avainasemassa jatko-opinnoissa ja työelämässä menestymiseen sekä ylipäättään yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Heikko lukutaito johtaa pahimmillaan syrjäytymiseen, mikä on Suomessa suurempi ongelma kuin muissa Pohjoismaissa. Lähes 16 % suomalaisista 20–24-vuotiaista on kokonaan koulutuksen ja työelämän ulkopuolella. Lukeminen edistää monella tapaa terveyttä ja hyvinvointia. Lukeminen mm. parantaa keskittymiskykyä ja alentaa stressitasoa. Lisäksi lukeminen kehittää sosiaalisia taitoja ja viestintä- ja empatiakykyä. Lukemalla lapsi voi kehittää itseään ja oppia asioita, jotka hän kokee mielenkiintoisiksi. Kaunokirjallisuuden lukeminen on tapa nauttia ja kokea seikkailuja, jopa paeta omasta arjesta, ja samalla kuin huomaamatta oppia uutta maailmasta. Edellä mainittujen lisäksi lukemisella on hyötyjä, jotka koskettavat erityisesti ikääntyneitä: lukeminen on tapa hidastaa ikääntymisen mukana tuomaa aivojen rappeutumista. Erityisesti lukemisella on etuja muistin säilymiselle ikääntyessä. On havaittu, että ahkerasti lukevien elinikä on 2 vuotta pidempi kuin ei-lukevilla.

Ikääntyneille hankkeen ensisijainen kulma on yksinäisyyden vähentäminen. Suomen väestö vanhenee kovaa vauhtia, ja ikääntyneiden määrän lisääntyessä on tärkeää turvata edellytykset laadukkaaseen elämään. Sosiaalisen aspektit ovat tässä keskeisessä osassa – vanhusten yksinäisyys on yksi suurimmista väestöryhmää koskettavista haasteista. Arviolta joka kolmas yli 65-vuotias tuntee itsensä joskus yksinäiseksi. Vanhentumiseen kuuluu tekijöitä, jotka luonnollisesti altistavat sosiaalisten suhteiden vähenemiselle: eläkkeelle jääminen ja läheisten menetykset. Toisaalta voidaan kysyä, huomioiko kulttuurimme ja vanhustenhoidosta huolehtiva järjestelmämme tarpeeksi ikääntyneiden sosiaalisia tarpeita. Tutkimuksissa on havaittu, ehkä yllättäen, että erityisen yksinäisiä ovat palvelutaloissa asuvat vanhuksat. Yksinäisyyden tiedetään heikentävän sekä psyykkistä että fyysistä terveyttä ja vaikuttavan muistiin.

Hanke saattaa yhteen kaksi eri sukupolvea. Tällaisen kohtaamisen voi nähdä rikastuttavan elämää niin tiedollisesti kuin kokemuksellisestikin puolin ja toisin. Vanhusten ja lasten välisen yhteistoiminnan on aiemmin todettu vahvistavan lasten itsetuntoa, tukevan heidän sosiaalista kehitystään ja opettavan lapsia hyväksymään erilaisuutta ja ihmisten moninaisuutta. Vanhuksat sen sijaan saavat arkeensa ihmiskohtaamisia ja virikkeellistä sisältöä.

Lähteet:

www.lukukeskus.fi

Leino, Nissinen, Puhakka, Rautopuro: Lukutaito luodaan yhdessä. Kansainvälinen lasten lukutaitotutkimus (PIRLS 2016). Jyväskylän: Koulutuksen tutkimuslaitos 2017.

Vettenranta et al.: PISA 15 Ensituloksia. OKM 2016.

Eurostat, 8/2016

Tuulikki Ukkonen-Mikkola: Sukupolvien kohtaamisia lasten ja vanhusten yhteisessä palvelukeskuksessa. 2011 Väitöskirja, Tampereen yliopisto.

Tarja Heiskanen ja Liisa Saaristo (toim.) Kaiken keskellä yksin. 2011, PS-kustannus.

www.opettaja.fi/tyossa/isot-pojat-lukuidoleina

Aikataulu:

Taidekasvattaja ja tuottaja palkataan 1.8.2020-30.6.2021

Taiteiden tulevaisuuksiin

- kevät 2020 syyslukukauden aikataulutuksesta ja työpajojen ja koulutusten sopimista päiväkotien ja koulujen kanssa syyslukukaudelle
- elo-syyskuu 2020 – toukokuu 2021 työpajoja ja koulutuksia päiväkodeissa ja kouluissa
- touko-kesäkuu 2021 mallin arviointia, raportointia ja konseptointia

Metsä pilkottaa

- kevät 2020 installaation suunnittelua yhteistyössä tiedekeskus Pilken kanssa
- syyskuu 2020 Helsinki Design Week, installaatio avautuu yleisölle
- tammikuu 2021 ideointiryhmä kokoontuu suunnittelemaan seuraavan vuoden installaatiota
- kevät 2021 seuraavan installaation suunnittelu ja toteutus

Koululaiset lukulähteläinä

- syyskaudella 2020 tarkempi tavoitteen asettelu, suunnittelu ja aikataulutus
- kevätkaudella 2021 hankkeen toteutus, seuranta, raportointi ja mallinnus

Kestävästi tulevaisuuksiin -toiminnan suunnittelu- ja toteutustyöryhmä:

vastaavat kulttuurituottajat Pirjetta Mulari (vs. johtaja kevään 2020) ja Tiina Susiluoto

kulttuurituottajat Anna Puhakka, Heidi Valjus ja Liisa Paatsalo (Kanneltalo)

taidekasvattajat Elina Rantasuo ja Marjut Maristo

sekä

- Kannelmäen kirjasto / kirjastonjohtaja Sanna Sivonen
- Kannelmäen palvelutalo / sosiaaliohjaaja Helena Pekkarinen
- Lukukeskus / kehittämisspällikkö Emmi Jäkkö
- Suomen Punaisen Risti / nuorisotoiminnan suunnittelija Mia Niemelä ja sosiaalitoiminnan suunnittelija Mehalet Jared
- Sanataideopettajat Tuutikki Tolonen & Maami Snellman
- Tiedekeskuksen päällikkö Heikki Hepoaho